

Asia Tekijänoikeus vuosikertomuksiin

Hakija X

Annettu 9.3.2011

Tiivistelmä *1900-luvun alkupuolella laaditut oppilaitosten vuosikertomukset olivat tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Tekijänoikeusneuvosto ei ottanut kantaa siihen, oliko tekijänoikeus siirtynyt työnantajalle.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on 2.9.2010 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa oppilaitosten vuosikertomusten tekijänoikeudesta. Hakija pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa seuraaviin kysymyksiin:

- 1. Onko oppikoulujen vuosikertomuksilla tekijänoikeuksia?*
- 2. Saavatko tällaiset julkaisut tekijänoikeussuojaa ja kuinka pitkäksi aikaa?*
- 3. Voiko vuosikertomuksia kopioida ja missä laajuudessa?*
- 4. Onko näillä julkaisuilla salassapitoaikaa?*

Hakijan mukaan lausuntopyynnön kohteena ovat Mikkelin lyseon vuosikertomukset ajanjaksolta 1907–1928 ja Pieksämäen yhteiskoulun vuosikertomukset ajanjaksolta 1909–1936. Hakija on täydentänyt lausuntopyyntöään julkaisuilla "Pieksämäen yhteiskoulu - kertomus lukuvuodesta 1918–1919" ja "Pieksämäen yhteiskoulu - kertomus lukuvuodesta 1931–1932". Hakija kertoo lausuntopyynnön liittyvän sukuselvitysten oheismateriaaliin jo edesmenneitten sukulaistensa kouluvuosiin edellä mainituissa oppilaitoksissa edellä mainittuina ajanjaksoina. Lausuntopyynnön liitteenä ei ole ollut Mikkelin lyseon vuosikertomusta.

VASTINEET

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt vastineet Pieksämäen lukiolta ja Mikkelin lyseon koululta.

Pieksämäen lukio

Pieksämäen lukion rehtori toteaa vastineessaan seuraavaa:

Pieksämäen lukion rehtorin mukaan tekijänoikeuslakiin ei sisälly yleisiä säännöksiä työ- tai virkasuhteessa luoduista teoksista lukuun ottamatta tietokoneohjelmia ja niihin välittömästi liittyviä teoksia sekä tietokantoja, jotka ovat tekijänoikeuden kohteena. Työ- ja virkasuhteissa syntyy kuitenkin laajasti erilaisia aineistoja, jotka voivat olla tekijänoikeudella suojattuja. Esimerkiksi koulun rehtorin tehtäviin on kuulunut ja kuuluu säännönmukaisesti tehdä koulunsa toiminnasta vuosikertomus. Vuosikertomus on rehtorin luoma kirjallinen katsaus lukuvuoden koulutyöhön. Rehtorin mukaan koulun vuosikertomus on sellainen yhteisön omaan ja sidosryhmien käyttöön tarkoitettu asiakirja, joka nauttii tekijänoikeuslain mukaista suojaa.

Pieksämäen lukion rehtorin mukaan vuosikertomus luodaan virkasuhteen puitteissa, työnantajan johdon ja valvonnan alaisena. Hän katsoo tekijänoikeuksien kuuluvan virkasuhteen puitteissa kunnalle niin, että työnantajalla on oikeus määrätä teoksesta. Lukion toiminnasta vastaavana rehtori päättäisi täten vuosikertomusten käyttämisestä kaupallisesti tai tutkimuksessa. Pieksämäen lukion rehtori toteaa, että vuosikertomukset ovat pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja. Vuosien 1909–1936 vuosikertomukset sisältävät oppilaista muun muassa syntymäajat ja -paikat sekä ylioppilastutkinnon arvosanatiedot. Pieksämäen lukion rehtorin mukaan näiden tietojen luovuttamista säätelee muu lainsäädäntö kuin tekijänoikeuslaki.

Mikkelin lyseon koulu

Mikkelin lyseon yläkoulun rehtori toteaa vastineessaan, että Mikkelin lyseon lukiota ei ole enää olemassa mutta hän on keskustellut asiasta lyseon lukion viimeiseksi jääneen rehtorin kanssa. Mikkelin lyseon yläkoulun rehtorin mukaan viime vuosikymmeninä kaikki vuosikertomukset ovat olleet sekä oppilaille että huoltajille vapaasti jaettavaa materiaalia eikä niihin ole liittynyt tekijänoikeussuojaa tai salassapidettäviä asioita. Hän uskoo, että näin on asia ollut myös vuosina 1907–1928. Rehtorin mukaan vuosikertomusten tekijänoikeuksien ja julkisuuden tarkastaminen edellä mainituilta vuosilta on vaikeaa, sillä jos vuosikertomuksia on tehty, tekijät eivät varmaankaan enää ole olemassa. Rehtorin näkemyksen mukaan vuosikertomusten kopioiminen on sallittua siinä laajuudessa kuin on tarpeen sukuselvitystä varten.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja TekijäL:n soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoja muiden lakien soveltamisesta eikä ratkaise näyttökysymyksiä.

Tekijänoikeudesta

TekijäL 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännös sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeussuojaa saavat esimerkiksi selittävät ja kaunokirjalliset teokset.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Teostasovaatimusta on arvioitu eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska kirjalliset teokset usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi olla periaatteessa tekijänoikeuden suojaama. Kirjallisuudessa on käytetty esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen. Esimerkkiä voidaan pitää enemmän poikkeuksena kuin sääntönä. Mitä lyhyemmästä ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää (Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70). Tekijänoikeussuojan ulkopuolelle voivat jäädä myös esimerkiksi lyhyet uutiset, sanomalehtitiedot ja tavanomaiset ilmoitukset.

Vakiintuneen näkemyksen mukaan ideat, aiheet, periaatteet, tieto yms. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä esimerkiksi kahta henkilöä kirjoittamasta kirjaa samasta aiheesta. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saatanut.

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään TekijäL 2 ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. Säännöksen 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL:n 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Pykälän 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä.

TekijäL 7 §:n mukaan tekijänä pidetään, jollei näytetä toisin olevan sitä, jonka nimi taikka yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleiseen tapaan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan saatettaessa teos yleisön saataviin.

TekijäL 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen.

TekijäL 11 §:n 2 momentin mukaan, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos saatetaan yleisön saataviin, tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Se, mitä on pidettävä hyvän tavan mukaisena, riippuu kullakin alalla vallitsevasta käytännöstä (ks. esim. tekijänoikeusneuvoston lausunnot TN 2009:14, TN 2009:7, TN 2007:6 ja TN 2006:1).

TekijäL 12 §:n mukaan julkistetusta teoksesta saa jokainen valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöönsä varten. Valmistettua kappaletta ei ole lupa käyttää muuhun tarkoitukseen. Kappaleen valmistamisen valmistuttajan yksityistä käyttöä varten saa myös antaa ulkopuolisen suoritettavaksi.

TekijäL 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. TekijäL 22 §:ssä tarkoitettu hyvän tavan mukaisuus ja tarkoituksen edellyttämä laajuus ratkaistaan viime kädessä tapauskohtaisesti. Oikeuskirjallisuudessa hyvän tavan mukaisuuden on katsottu tarkoittavan sitä, että lainaaminen täyttää niin sanotun vetoamisfunktion. Tämä funktio sisältää oikeuden toisen henkilön teoksen toisintamiseen, arvostelemiseen tai edelleen kehittämiseen tarkoituksessa, joka on omiaan helpottamaan uuden teoksen valmistamista. Toisin sanoen siteerauksen tulee, ollakseen oikeutettu, olla apuna henkisyssä luomistyössä. (Kivimäki, T.M.: Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait, Porvoo 1966, s. 85).

Yllä kuvattu vetoamisfunktio puuttuu silloin, kun tuote koostuu pelkistä sitaateista, joiden käyttö ei ilmennä lainaajan henkistä luomistyötä. Tällöin pelkkien sitaattien käyttö ei ole mahdollista ilman oikeudenhaltijan lupaa. Täten sitaattioikeuden nojalla ei ole mahdollista tehdä esimerkiksi useista kirjoitetuista siteeratuista virkkeistä koostuvaa kokoelmaa, jos tällaisessa kokoelmassa ei ole mukana kokoajan omaa luomispansoa.

Sallitun lainauksen laajuutta määriteltäessä on otettava huomioon sekä lainauksen tarkoitus että lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välinen suhde (Komiteamietintö 1953:5, s. 56). Myös koko teos voi olla siteerauksen kohteena, jos siteeraus oikeuden edellä mainitut edellytykset täyttyvät TekijäL 22 §:n mukaisesti.

TekijäL 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta. TekijäL 43 §:n muutoksella, joka tuli voimaan 1.1.1996 teosten suoja-aikaa pidennettiin siten, että teos sai suojaa 70 vuotta tekijänsä kuolinvuoden päättymisestä. Lain esitöiden, HE 8/1995 mukaan TekijäL:n muutoksella suoja-aikaa pidennettiin siten, että suojan piiriin tuli uudelleen aineistoa, joka jo kerran oli tullut vapaaksi tekijänoikeussuojasta. Lainmuutoksen jälkeen TekijäL 43 §:ää sovelletaan myös teoksiin, jotka on luotu ennen lainmuutoksen voimaantuloa. Nyt kyseessä olevia teoksia on arvioitava kuin niillä olisi alun perin ollut tekijän kuolinvuoden lopusta laskettava 70 vuoden suoja-aika.

TekijäL:n 44 §:n mukaan teokseen, joka on julkistettu tekijän nimeä taikka yleisesti tunnettua salanimeä tai nimimerkkiä ilmoittamatta, on tekijänoikeus voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona teos julkaistiin. Jos teos julkaistaan osina, lasketaan tekijänoikeuden voimassaoloaika erikseen kullekin osalle. Jos tekijän henkilöllisyys selviää 1 momentissa mainitun ajan kuluessa, noudatetaan, mitä 43 §:ssä säädetään. Julkistamattoman teoksen, jonka tekijää ei tunneta, tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona teos luotiin.

TekijäL:n 66 §:n mukaan TekijäL:ia on sovellettava myös kirjalliseen teokseen, joka on valmistunut ennen TekijäL:n voimaantuloa.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille hakijan toimittaman kirjallisen materiaalin ja vastaa hakijan kysymyksiin alla.

- 1. Onko oppikoulujen vuosikertomuksilla tekijänoikeuksia?*
- 2. Saavatko tällaiset julkaisut tekijänoikeussuojaa ja kuinka pitkäksi aikaa?*

Tekijänoikeusneuvosto vastaa kysymyksiin 1 ja 2 yhdessä.

Hakijan toimittamassa aineistossa on kirjoitukset "Pieksämäen yhteiskoulu - kertomus lukuvuodesta 1918–1919" ja "Pieksämäen yhteiskoulu - kertomus lukuvuodesta 1931–1932".

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että molempia edellä mainituista vuosikertomuksista on pidettävä siinä määrin itsenäisinä ja omaperäisinä, että ne ovat TekijäL 1§:ssa tarkoitettuja teoksia ja saavat siten tekijänoikeus-suojaa.

Nyt kyseessä olevan teoksen "Pieksämäen yhteiskoulu - kertomus lukuvuodesta 1918–1919" kannessa on maininta "tehnyt V.A. Korvenkontio". Toisessa teoksessa, "Pieksämäen yhteiskoulu - kertomus lukuvuodesta 1931–1932" on viimeisellä sivulla tekstin jälkeen merkintä "K. A. Meriluoto". Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että molemmissa vuosikertomuksissa on ilmoitettu niiden tekijä. Täten teosten suoja-aika lasketaan 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä.

Mikäli TekijäL 8 §:n mukaisesti eli luvallisesti julkistettu vuosikertomus ylittää teostasoon mutta sen tekijän nimeä taikka yleisesti tunnettua salanimettä tai nimimerkkiä ei ole ilmoitettu, tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona vuosikertomus julkistettiin.

Tekijänoikeuden mahdollinen siirtyminen alkuperäiseltä tekijältä työntajalle riippuu osapuolten välisestä sopimuksesta, joka voi olla suullinen tai konkludenttinen. Tekijänoikeusneuvosto ei siten ota tähän kantaa.

3. Voiko vuosikertomuksia kopioida ja missä laajuudessa?

Mikäli TekijäL:n mukainen teosten suoja-aika ei ole enää voimassa, TekijäL ei estä teosten kopioimista. Mikäli teosten suoja-aika on voimassa, julkistetusta teoksesta saa TekijäL 12 §:n mukaisesti ottaa kopion yksityistä käyttöä varten. Sukuselvitys voi olla säännöksen tarkoittamaa yksityistä käyttöä. TekijäL 12 §:n mukaan näin valmistettua kappaletta ei kuitenkaan saa käyttää muuhun tarkoitukseen esim. levittää tai muutoin saattaa yleisön saataviin laaja-alaisesti. TekijäL 12 §:ää sovelletaan vain julkistettuihin teoksiin. On näyttökysymys, ovatko lausuntopyynnössä mainitut teokset julkistettu eli saatettu yleisön saataviin tekijän suostumuksella.

Julkistettujen teoksien sisältöä on mahdollista myös siteerata TekijäL 22 §:n mukaisesti. Sitaatin sallittu laajuus arvioidaan tapauskohtaisesti. Lausuntopyynnössä ei ole yksilöity, missä laajuudessa teoksia kopioitaisiin, joten tekijänoikeusneuvosto ei voi ottaa kantaa siteerauksen sallittavuuteen sitaatin laajuuden osalta. Teosta siteerattaessa teoksen tekijän nimi ja lähde on mainittava hyvän tavan mukaisesti.

4. Onko näillä julkaisuilla salassapitoaikaa?

TekijäL ei aseta teoksille salassapitoaikaa. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa muiden lakien sisältämiin salassapitosäännöksiin.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Pirjo Kontkanen, Pekka Pulkkinen, Martti Virtanen, Anne Salomaa, Satu Kangas, Eija Hinkkala, Tuula Hämäläinen, Kirsi-Marja Okkonen, Markku Uotila ja Hannele Vertainen.